

Валентина МАРТИНЕНКО,
кандидатка педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко
Інституту педагогіки НАПН України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Прогностична діяльність під час читання полегшує процеси сприймання й аналізу тексту, сприяє поглибленому його розумінню, активізації мисленнєвих процесів, розвитку мовлення. Молодший шкільний вік є сенситивним щодо формування прогностичних умінь, що зумовлено такими віковими новоутвореннями, як рефлексія і внутрішній план дій.

Під час дослідження, з метою забезпечення ефективності формування прогностичних умінь молодших школярів, були виділені такі організаційно-педагогічні умови:

- цілеспрямована реалізація на уроках читання, уроках роботи з дитячою книжкою продуктивних *читацьких технологій* (технологія опрацювання текстів різних видів; технологія діалогічної взаємодії учня з текстом, автором твору; елементи технології розвитку критичного мислення), а також читацьких стратегій і практик (наприклад, «Мозковий штурм», «Орієнтири передбачення змісту тексту твору», «Орієнтири передбачення змісту дитячої книжки», «Ілюстрації змісту», Читання із зупинками», «Смислова компресія тексту», «Застосування прийомів мовної та контекстуальної здогадок», «Стратегії роботи із значними за обсягом текстів» та ін.);

- технології формування прогностичних читацьких умінь ґрунтуються на дидактичних, психологічних, психолінгвістических засадах, з урахуванням принципів організації навчання: особистісно-діяльнісної, комунікативної спрямованості навчального процесу; комплексного розвитку різних функцій прогностичної діяльності: когнітивної, регулятивної, мовленнєво-комунікативної у їх різних поєднаннях; особливостей розвитку пізнавальних процесів у молодшому шкільному віці; посильності і доступності навчального матеріалу, продуктивних методів і прийомів навчання;

- процесуальний компонент формування прогностичних умінь молодших школярів під кутом зору реалізації зазначених технологій, застосування різних стратегій і практик забезпечує цілеспрямовану організацію читацької діяльності з формування у молодших школярів умінь встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, здійснювати реконструкцію і перетворення уявлень, планувати майбутню діяльність, здійснювати *вербально-сміслове* прогнозування (передбачати під час читання наступний склад, слово, словосполучення); *та смислове прогнозування* (висувати різні гіпотези (передбачення) щодо орієнтовного змісту тексту (його частини), дитячої книжки, їх перевірку та формально-логічне обґрунтування;

- організацію роботи з формування прогностичних умінь на уроках читання педагог здійснює на матеріалі програмових текстів підручників, з якими працюють учні, а також дитячих книжок, визначених для уроків роботи з дитячою книжкою. Серед них класовод обирає насамперед такі, смислова структура яких є послідовною, логічною, а зміст твору (тексту) – інформативним і пізнавальним. Також зміст текстів має містити добре відомі учням, а також нові елементи, які дають можливість співвідносити зміст із власним досвідом, стимулювати інтерес і допитливість. У художніх та інформаційних текстах мають бути експліцитно (очевидно, чітко) представлені елементи композиційно-логічної структури (заголовки, ілюстрації, членування тексту на логічно завершені частини, послідовний розвиток сюжетної лінії, достатня частотність повторюваності ключових слів, понять, термінів, поліграфічне оформлення матеріалу. У тексті вони виконують регулятивну функцію взаємодії читача з текстом, керування читацьким сприйманням та розумінням, слугують важливими смисловими опорами-підказками під час прогнозування;

- реалізація діалогової взаємодії учнів з текстом твору, його автором здійснюється на всіх етапах текстової діяльності (до тексту, під час опрацювання тексту, після текстової діяльності). Вона включає: пошук незрозумілого в тексті, формулювання запитань; імовірні відповіді на

запитання чи відповіді щодо подальшого розвитку змісту твору; самоконтроль (перевірка своїх передбачень за авторським текстом);

- формування прогностичних умінь учнів здійснюється у взаємозв'язку мисленнєвих процесів і мовленнєвої поведінки, з опорою на минулий досвід особистості, індивідуальні фонові знання; власний читацький і життєвий досвід.

- побудова та перевірка імовірних смислових гіпотез сполучається з рефлексивною діяльністю: аналізом, самооцінкою, оцінювальними судженнями, висновками стосовно власних, а також критичним сприйманням, осмисленням гіпотетичних читацьких версій одноліток, висловлених до читання, під час читання тексту під кутом зору їх адекватності, обґрунтованості, перспективності і варіативності.